

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาค้นคว้าในเรื่องมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการข้อพิพาทคดีอาญา โดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้สามารถที่จะเข้าใจถึงแนวคิดต่างๆที่ได้มีการนำมาใช้ในการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระงับข้อพิพาท โดยสามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย เพื่อที่จะนำมาปรับใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม บทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งก็คือ ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 ปรากฏว่ายังมีข้อบกพร่องในบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ในเรื่องของการ ไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจหน้าที่แก่คณะกรรมการหมู่บ้านในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทในคดีอาญา ซึ่งมีเพียงแต่อำนาจหน้าที่ในการประนีประนอม และไกล่เกลี่ยระหว่างผู้ต้องหา และผู้เสียหายเท่านั้น

ซึ่งการระงับข้อพิพาท โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ก็คือการเข้าถึงความยุติธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ลดภาระระบบงานยุติธรรมของภาครัฐได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายบ้านเมือง และยังเป็นการส่งเสริมการเข้ามาช่วยกันร่วมกันแก้ปัญหา ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนตนเอง แต่ถึงกระนั้นแม้ว่าหลักการของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” โดยการระงับข้อพิพาทของชุมชนจะก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายประการทั้งในแง่ของการนำคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม การแก้ไขเยียวยาความเสียหาย การสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้กลับคืนสู่สังคม รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ในทางตรงกันข้ามหากไม่ได้ความร่วมมือจากประชาชนการดำเนินงานในด้านนี้ก็ล้มเหลวอย่างไม่ต้องสงสัย การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการดำเนินงานร่วมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา หรือแก้ไขปัญหาของประชาชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้นๆจะต้องร่วมมือกันวางแผนและการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาของประชาชน เนื่องจากประชาชนที่มาดำเนินการดังกล่าว นั้น เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือนายอำเภอ ถือเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ ย่อมรู้ปัญหาในชุมชนเป็นอย่างดี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้าน ไว้อย่างชัดเจนเพื่อเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมาย ในชุมชนส่วนของการป้องกันอาชญากรรมกลยุทธการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทที่มาก

ขึ้นกำลังได้รับการพัฒนาขึ้นในประเทศต่างๆอย่างเป็นระบบ แม้ว่าจะมีรูปร่างลักษณะหรือชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป แต่สิ่งที่คล้ายคลึงกันคือการยอมรับและให้ความสำคัญกับชุมชน จึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางและมาตรการเพื่อป้องกันและปราบปรามมิให้มีการก่ออาชญากรรมขึ้นได้อย่างทันท่วงที

ซึ่งจะเป็นผลดีต่อคู่อริและเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า เพราะสามารถลดระยะเวลาและความยุ่งยากและซับซ้อนในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของคู่อริลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของพนักงาน และลดงบประมาณภาครัฐ รวมทั้งส่งผลให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและป้องกันอาชญากรรมเพื่อเสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยความผิดที่จะให้มีระงับข้อพิพาทตลอดจนแนวทางที่จะใช้ในการระงับข้อพิพาทได้กำหนดไว้ ให้คำนึงถึงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคมด้วย

อีกทั้งการระงับข้อพิพาทคืออาญาโดยคณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ก็คือการเข้าถึงความยุติธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้ลดภาระระบบงานยุติธรรมภาครัฐได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายบ้านเมือง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเข้ามาช่วยกันร่วมกันแก้ปัญหา (Problem Solving) ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนตนเอง ฉะนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน (Citizen Participation) ย่อมทราบถึงสาเหตุและที่มาของปัญหาข้อพิพาทต่างๆ ทั้งการร่วมมือร่วมใจและใส่ใจแก้ไขปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้นั้น ย่อมก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน (Community Quality of Life) อีกทั้งยังเป็นการช่วยพัฒนาความพร้อมและศักยภาพของชุมชน โดยปริยายในตัวเอง ทั้งยังช่วยเหลือระบบงานยุติธรรมไปได้ในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตามการระงับข้อพิพาทคืออาญาโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็คือการมีส่วนร่วมของชุมชนนั่นเอง ซึ่งจะต้องอาศัยความเข้าใจลักษณะข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นได้ และต้องอาศัยการสร้างกระบวนการของแต่ละชุมชนเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนมาเป็นเครื่องมือสำคัญ ได้แก่

- 1) วิธีการระงับข้อพิพาทโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ประการ คือ
 - (1) ร่วมคิดหรือร่วมริเริ่ม
 - (2) ร่วมวางแผนหรือร่วมตัดสินใจ
 - (3) ร่วมลงมือหรือร่วมปฏิบัติ
 - (4) ร่วมติดตามประเมินผล
 - (5) ร่วมรับประโยชน์
- 2) ขั้นตอนการระงับข้อพิพาทโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 6 ประการ คือ

- (1) การเชิญชวน
- (2) การรับทราบกฎเกณฑ์พื้นฐาน
- (3) การบรรยายความรู้สึก การสรุปและการตระหนัก
- (4) การแสวงหาความลงตัวในข้อตกลงร่วมกัน
- (5) ข้อตกลงและแสดงความ
- (6) ติดตามผล

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการข้อพิพาทคดีอาญา โดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะบางประการเพื่อจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้วิจัยเห็นควรที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐให้มากขึ้น เพราะในปัจจุบันมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการข้อพิพาทคดีอาญา เป็นแบบทางการแต่เพียงฝ่ายเดียว คือ พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจเพียงฝ่ายเดียว ก่อให้เกิดผลลัพธ์ทั้งระบบและ โครงสร้างในเรื่องการอำนวยความสะดวก การเข้าถึงความยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิในระบบงานยุติธรรมแต่เพียงฝ่ายเดียว และปัญหาความเป็นระบบที่ไม่สัมฤทธิ์ผลต่อประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกได้อย่างแท้จริง ซึ่งแต่ละหน่วยงานในระบบงานยุติธรรมมีลักษณะเป็นองค์กรอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ทำให้ขาดความร่วมมือและการประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ อย่างเป็นระบบ กลับไปเน้นการใช้อำนาจควบคุมเป็นหลัก โดยปราศจากการมองเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงทำให้การบริหารงานในระบบยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาอาชญากรรมยังคงไม่ได้รับการแก้ไข สภาพปัจจัยปัญหาสำคัญเหล่านี้ย่อมกระทบต่อระบบงานยุติธรรมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สะท้อนได้จากจำนวนปริมาณคดีล้นศาลนักโทษล้นคุกอย่างเช่นปัจจุบัน ผู้เขียนจึงเห็นควรเปิดกว้างทางทัศนคติที่ว่าชุมชนสามารถช่วยเหลืออะไรแก่กระบวนการยุติธรรมภาครัฐ ดังเช่นให้ประชาชนในชุมชนหรือหน่วยงานของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทในคดีอาญา ซึ่งถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นตัวช่วยกระบวนการยุติธรรมอีกส่วนหนึ่ง

ประการที่สอง ผู้วิจัยเห็นควรที่จะกำหนดให้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทคดีอาญาในประเทศไทย ลงในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างชัดเจน และชุมชนจะต้องเข้าใจ และเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมด้วย หากเพียงแต่ให้

กระบวนการยุติธรรม โดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว คงไม่สามารถบรรลุผลอย่างยั่งยืนได้ หัวใจสำคัญของความสำเร็จในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมชุมชนจึงอยู่ที่คนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ได้สัมผัส มีส่วนร่วมและมีส่วนได้เสียกับความยุติธรรมและความสงบสุขในชุมชนนั้นๆ ได้มีโอกาสและช่องทางที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมภาครัฐ ในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง อันเป็นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ย่อมเป็นการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมด้วยในอีกรูปแบบหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างตรงจุด เพราะสังคมที่ปราศจากความเป็นธรรมนี้เองที่เป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง ความไม่สงบสุขและนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งต่างๆ ในชุมชนไม่สิ้นสุด ซึ่งการระงับข้อพิพาทโดยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านนั้น ในต่างประเทศก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน เช่น สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีการระงับข้อพิพาทที่มาจากจารีตประเพณีของผู้นำที่เป็นผู้อาวุโส และผู้นำหมู่บ้านจะเป็นผู้ประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ในหมู่บ้านประชาชน บางส่วนก็ยังนิยมวิธีการประนอมข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการมากกว่าการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลเสียอีก และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีกฎหมายที่ใช้คดีที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาลจะต้องผ่านกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยกันในชุมชน โดยหน่วยงานไกล่เกลี่ยในชุมชน ซึ่งมีผลให้จำนวนคดีที่ขึ้นศาลมีเพียง 250 คดี ต่อปี ถือเป็นกรณีมาตรการทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างดีมากยิ่งขึ้น